

LJETNIKOVAC SLIKARA JURJA PAVLOVIĆA U SOLINU

LOVRE KATIĆ

Juraj Pavlović bio je sin splitske plemićke obitelji, koja je u Solinu posjedovala vinograde i mlinove. Ta je obitelj, a valjda i sam Juraj, sagradila u Solinu ladanjsku kuću na livadi uz Solinsku rijeku. Da bude prijatnije obitavanje u toj kući, u seoskoj osami, Juraj je kuću uredio i islikao po svome ukusu onoga romantičarskoga vremena. U Solinu je život bio vrlo monoton. Nije bilo ni pošte ni škole, a kapelan je obično bio školovan u Priku kod Omiša. Župnik je stanovao u Vranjicu. K tome u Solinu je harala groznica. Jedina je rasonoda slikaru, osim njegova slikarskoga posla, mogao biti lov na ptice i ribe. Pavlović je za svojega ljetovanja i odmaranja u selu punu povijesnih uspomena ukrasivao svoju kućicu raznim slikama i uza nju nasadio vrt pun plemenitih voćaka i uresnoga bilja.

Ta lijepa i prijatna kuća nalazila se u neposrednoj blizini turskoga mosta, koji je bio sagrađen u XVI stoljeću preko rijeke, a na glavi mosta bila je mletačka carinarnica, koja je srušena tek za prošloga rata od njemačkih bomba.

Kuća je bila malena dvokatnica, u koju se zbog neravna terena ulazilo preko natkrite balature (solara) odmah na prvi kat, a prizemlje s konobom ostajalo je dolje ispod balature i tamo se silazilo niz mali brijeg. Prilazilo se je na balaturu preko dviju stepenica i ravno silazilo niz drugih sedam-osam stepenica u perivoj ili vrt.

U prizemlju ispod ćemera balature dolazilo se u konobu, u kojoj je bilo nekoliko većih bačava i dva badnja, da se smjesti mast iz gospodarevih vinograda. Pavlovići su imali za ono doba uzoran vinograd na drugoj obali rijeke zasađen najboljim vrstama vinove loze: crljenkom, pagadebitom, romanijom i glavinušom. Taj je vinograd bio opkoljen sa tri strane rijekom, a po obali rijeke zasadili su bili akaciju. Uz akacije povila se loza romanija, pa nije bilo moguće pobrati grožđe. Zabava solinske djece bila je kamenjem gađati i kidati komade grozdova. Vinograd je bio razdijeljen po sredini puteljkom, koji je bio s obje strane zasađen plemenitom vrsti krušaka.

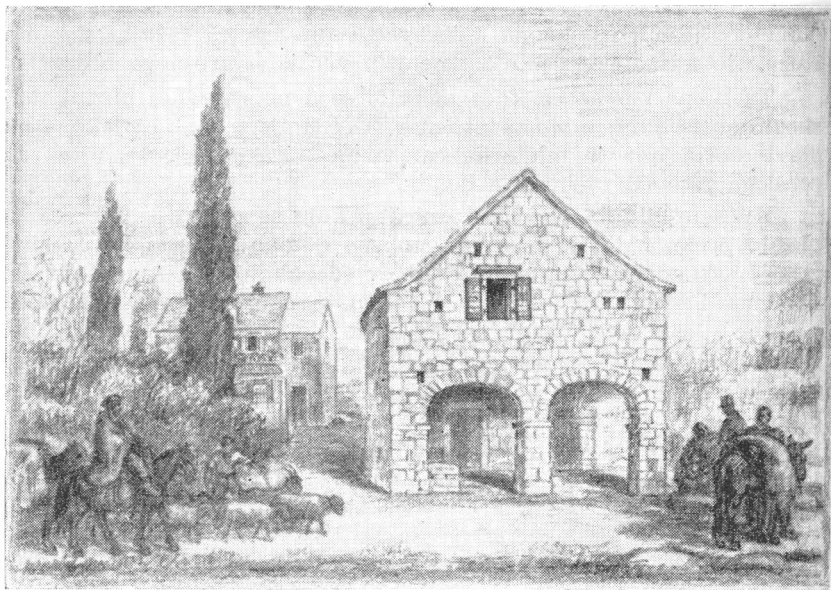
Dobro poznam ljetnikovac, jer je moj stric Ivan bio nadglednik Pavlovićevih mlinova i imao je besplatan stan u ljetnikovcu, koji su gospodari bili već napustili i jedino pokoji put u godini dolazili da provedu koji sat u perivoju.

Kod strica sam i kao dijete i kao đak čitave dane boravio, a i noći noćevao, pa mi je poznat svaki kutić u kući i u voćnjaku.

Pred kućom »kupom kanalicom« pokrita balatura bila je ugodno boravište i ljeti i zimi, jer ljeti bilo je hladno na njoj, dok je s mora i od rijeke blagi maestral osvježavao uprkos suhe sparine. Zimi pak sunce je grijalo, jer je bila otvorena prema podnevu i zapadu. Osobit je bio užitak tu sjediti, dok je ljetna ili proljetna kiša padala. S balature ulazilo se u prvi kat. Prva je soba bila veća, a njoj na lijevoj strani manja. U većoj sobi bila je pod stepenicama mala spremnica i nešto pokućstva, jedan stol, kredenc i nekoliko seoskih bidermajer stolica t. zv. riječkih. U maloj sobi okruglo ogledalo s pozlaćenim okvirom, jedan stolić, »forcir« i krevet. To je bilo moje carstvo tu sam čitao prve knjige iz naše literature, Šenoine pripovijesti i pjesme.

Drvenim stepenicama uzlazilo se na drugi kat. Malo neograđeno predsoblje služilo je kao blagovaonica i odatle se uspinjalo jednakim stepenicama u potkrovlje, gdje je bila kuhinja.

Predsoblju na lijevoj strani bila je veća soba, a na desnoj mala sobica. Veća soba služila je kao spavaća i bila je udobna i pro-

Vj. Parać, Solinska carinarnica s ljetnikovcem slikara Jurja Pavlovića u pozadini

strana. Zidovi te sobe bili su urešeni zidnim slikama Pavlovićevim. Sve je odisalo romanticizmom. Kad uđeš odmah vratima nalijevo bila je prikazana ruševina jednoga zamka na brijegu i pod njim na livadama ovce, grmlje i jablani. Na sjevernoj strani, gdje je bio smješten mali divan, zid je bio ukrašen slikom Vezuva, koji baca dim na napuljski zaljev. Kao djetetu ta je slika budila u meni užas, jer moj stric, negda mornar u vojsci, pripovijedao mi je strahote o vulkanima, pa sam čekao, kad će se Kozjak ili Mosor svaki čas zadimiti i zažariti.

Na istočnome zidu bio je prikazan miran arkadijski ili bukolički život. Po zelenom brijegu pasle su krave i volovi, a pastir se izvalio na rudini i kao da kaže: Ovaj život nek traje tisuću godina!

Nad krevetom u toj sobi bila je lijepa Madona, koju sam vidio na izložbi splitskih slikara XIX stoljeća u Galeriji slika. Rekoše mi, da se ta Madona nalazi sada u posjedu Marijane Vuletić rođ. Pavlović. Druga Madona, Mater dolorosa, bila je naslikana na plehu i natkrita također plehom, da bude slika zaštićena od kiše. Ta je slika postavljena na pročelju kuće između prvoga i drugog kata. Vrijeme i kiša uništili su je.

U velikoj sobi bila je i peć, kamin od ilovače i opeka. To je jedina peć u starome selu Solinu.

Mala sobica na istočnoj strani prvoga kata bila je kao neki comptoir. Na zidu je visjela drvena mala polica s dvije dašćice polirane, kroz koje je bio provučen konopčić o kome su visjele. Ta je polica služila za smještaj pisaćeg pribora, papira, pera i crnila, a bez sumnje je na njoj Pavlović držao svoje kistove. Pod policom je bio malen poliran stolić za pisanje, ali se teško moglo na njemu pisati, toliko je bio malen. Vjerujem, da je u toj sobici držao slikar svoje boje, palete i kistove. Iz ovih soba bio je divan pogled na okolna brda i solinske livade. Prozori su bili postavljeni na sve strane svijeta, osim južne. Kuhinja je bila u potkrovlju, koje je bilo kao i sve solinske kuće pokriveno pločama i svake godine polijeivano rastopljenim vapnom.

U potkrovlju bilo je visoko ognjište sprijeda ovalno udubljeno, da se lakše može približiti vatri. Nad ognjištem »mapa«, koja je skupljala dim i vodila ga u dimnjak. Iz dimnjaka su visjele »komoštre«, a odmah blizu postavljena je klupa, koja je bila ujedno spremište sočiva, konzerve od rajčica, tjestenine i ostalih jestvina. Sjedeći na klupi mogao si vidjeti kroz mali prozor na istočnoj strani Mosor i Klis. Osobit je bio užitak kroz taj prozor zimi gledati, kako snijeg pomalo zastire svojim bijelim velom staru tvrđavu i brdo, a ti uz plamsanje ognja, slušaš pucketanje varnica i zavijanje vjetra.

Kroz dvije »lastavice«, krovne prozore, vidjela se je Solinska rijeka, njezino ušće, kaštelanski zaljev i Kozjak.

U toj kuhinji sušilo se je zimi svinjeće i bravlje meso viseći na dimu o gredama. Bez toga u XIX stoljeću nije bila nijedna gradska, pa i gospodska obitelj.

Pred kućom bio je, ne znam kako bih nazvao: perivoj, vrt ili voćnjak. Taj je voćnjak bio mala kopija Garanjinova vrtla i perivoja u Trogiru. Luka Garanjin i njegovi prijatelji bili su oduševljeni idealom preporoda Dalmacije u poljodjelstvu. Za njima se je poveo i Juraj Pavlović i njegova obitelj, što se vidi po već opisanom njihovom vinogradu u Solinu. Voćnjak Pavlovićev bio je ograđen ne prostom živicom već osobitom plemenitom vrstom šipaka. Šipci su bili veliki i vrlo slatki. Sa sjeverne strane plākala je voćnjak rijeka, a nad njom poput sojenice dizala se mala kućica na četiri drvena stupa više u obliku kioska. Odatle se moglo vrlo ugodno loviti pastreve i jegulje i uživati u hladovini, dok je padala sitna kiša. Uporedo s obalom rijeke, a na udaljenosti kakvih pet metara bio je iskopan mali ribnjak. Kroz rešetke na istočnoj i zapadnoj strani uticala je u nj i iz njega isticala svježa voda. U njemu su se gojile pastreve, ali ribnjak je služio gospodaru i za estetski užitak, pa je u tu svrhu preko njega bio prebačen mostić po sredini izdignut, da dočarava, ako se smije upotrijebiti ta poredba, Ponte di Rialto u Veneciji.

U doba moga djetinjstva ribnjak je bio bez vode, ali je mostić još bio čitav sa gvozdanim šipkama, koje su služile kao prsobran i priručje. Osobito je bilo veselje nama djeci onoga vremena preko mosta prelaziti s jedne strane ribnjaka na drugu. Obale ribnjaka bile su prekrive ljubicom, ali ne onom našom poljskom, nego sada zvanom »ruskom«, velikih cvjetova. Uz rijeku su se visoko vili jablani, a pod njima tamarin i vrbe obične i nadgrobne ili jadike (*salix Babylonica*).

U blizini ribnjaka rastao je lovor kao stabalce, a do njega oskoruše plemenite vrste. Po voćnjaku si mogao naći više vrsta šljiva: bijelih, crnih, velikih kao malo kokošje jaje, pa običnih sinjskih i duguljastih bijelih, kakvih u nas onda nije bilo i zato su često bile nišan dječje najezde. Lišnjaci su rasli između šipaka i bili su veliki kao dva naša obična. Za zerduliju nismo mnogo marili, jer ih je bilo u Solinu. Smokve kao da Pavlović nije volio. U voćnjaku je bila samo jedna »zimica« i to na zabačenom mjestu nedaleko buništa. Ni oraha ni bajama nije bilo. Dud nije manjkao, a čini mi se da sam u kući opazio i ostatke gojenja svilene bube.

Uz plemenite voćke bilo je dosta uresnoga bilja i cvijeća. Na ulazu u voćnjak dizao se je divlji kesten i do njega široko stablo i nekoliko grmova oleandra kojemu su cvjetovi bili jake ružičaste boje. Posred vrtla bila je lijepa sjenica napravljena od bršljana. U sjenici bijaše mali kameni stol na jednome stupiću, a oko njega kamena sjedala. Pred sjenicom ležala je pasja kućica još i onda, kad nije pseto čuvalo voćnjak i onako trošna služila je djeci da se vježbaju u zidarskoj vještini mažući je i krpeći glibom i ilovačom. Jorgovani plavi i bijeli izrasli su gotovo u mala stabalca, a pute-ljak kroz vrt bio je oivičen bijelim čeminom, koji je rasprostirao svoj miris po vrtlu. Njime su se za svečanosti najradije kitila djeca.

Ruže nisu bile osobito lijepe, ali su bile vrlo mirisne, i solinske domaćice najvoljele su te Pavlovićeve ruže stavljati u ocat kao ljekovito bilje protiv glavobolje. Kao kakav budni čuvar kuće i perivoja dizao se pri samome ulazu u vrt visoki čempres.

Stari turski most sa zapadne strane dozivao je romantične zgode i vremena kad su i Pavlovićevi pradjedovi došavši kao bje-gunci iz Bosne nastavili vjekovnu borbu za opstanak našega naroda na ovom krvavom tlu. Ta borba uništila je i Pavlovićev ljetnikovac, vrt i stari most. Njemačke bombe srušile su ih, pa da ne propadnu u zaborav, zabilježio sam u ovo par redaka, milu uspomenu na njih i na slikara Jurja Pavlovića.

LA MAISON DE CAMPAGNE DU PEINTRE JURAJ (GEORGES)
PAVLOVIĆ A SOLIN

LOVRO KATIĆ

La famille du peintre classique de Split Juraj (Georges) Pavlović possédait des vignobles et moulins à Solin, près de Split, et c'est là qu'elle fit aussi construire sa villa- probablement à la fin du XVIIIe. s. Le peintre en décora l'intérieur de peintures murales. Etant donné que la maison a été détruite pendant le bombardement de Solin, au cours de la seconde guerre mondiale, l'auteur a décrit de mémoire son apparence extérieure, l'intérieur et le jardin, et s'est particulièrement rattaché aux peintures murales du peintre Pavlović qui occupa une place importante dans la peinture dalmate au début du XIXe. s. Il a ainsi complété non seulement le souvenir de ce peintre mais aussi celui de l'ambiance et des paysages de Solin qui ont beaucoup changé et continuent de changer rapidement.